

יעקב שקד "סדר הדין האזרחי החדש"

"סדר הדין האזרחי החדש", יעקב שקד, בורסי-הוצאה לאור, התשע"ט-2019, 968 עמ'

בספטמבר 2020 אמורות להיכנס לתוקפן התקנות החדשות של סדר הדין האזרחי. נכון להיום (אוקטובר 2019) לא ידוע אם אכן ייכנסו אלו במועדן והאם לא יחולו שינויים בנוסחן. אולם ברור שהן מהוות מהפכה במשפט האזרחי הישראלי, לפחות כפי שהוא מוכר כיום.

בגלל חדשנותן של התקנות, אין למיטב ידיעתנו ספרות העוסקת בהן וספרו של השופט ד"ר יעקב שקד בא למלא לקונה זו. המשימה שלפניו רחוקה מלהיות פשוטה. היות ואין פסיקה מנחה ישירות, כל פרשנות כפופה למעשה לפסיקה עתידית שאת כיוונה קשה לשער. בנוסף, יש רגליים לסברה שלפחות בתחילה ייעשו תיקונים ושינויים לא מעטים, כך שחלק מהנכתב יהפוך ללא רלוונטי.

כדי להתגבר על המכשלות שהצבענו עליהן, מנסה המחבר לפעול בשני כיוונים. בכיוון הראשון הוא מנסה למצוא את מה שהוא קורא לו 'רוח התקנות' כעזר לפרשנות. שנית, בנוסף ובמשלים לכך, מנסה המחבר להיעזר בפסיקת העבר כמשליכה על התקנות, וזאת למרות כמובן שייטכן והפסיקה העתידית תסטה מהן משמעותית. באשר ל-'רוח התקנות', הרי זו ידועה ומוצהרת. התקנות מנסות

לפשט את ההליך ולהפכו ליעיל ומהיר יותר. התקנות למשל מגבילות משמעותית את אורך כתבי-הטענות, דורשות הליך מוקדם, מטילות חובות לא מעטים על הצדדים ועורכי דינם, ועוד.

דוגמא ל-'רוח התקנות' ניתן לראות ביחס לסמכות מקומית. על פי התקנות הקודמות, היו חמש חלופות על פיהן חלה סמכות מקומית על התביעה. אלו כללו את מקום מגוריו או מקום עסקו של הנתבע, מקום יצירת ההתחייבות, המקום שנועד או שהיה מכוון לקיום ההתחייבות, מקום המסירה של הנכס, ומקום המעשה או המחדל שבשלו תובעים. הבחירה היכן לתבוע הייתה של התובע שיכול היה למעשה ללהטט בין כמה אפשרויות ולבחור בנוחה לו. התקנות החדשות מחקו כל אלו וכעת המקום היחיד בו ניתן לתבוע הוא מקום מגוריו או מקום עסקו של הנתבע. לא רק זאת אלא שאפילו זאת לא יכול התובע לדרוש. על פי התקנות החדשות, התובע יכול לבקש היכן ייקבע הדיון, אולם ההחלטה הסופית היא של בית המשפט. שוב, התיקון בא כדי לפשט ולאפשר להנהלת בתי המשפט למיין את התיקים על פי העומס והלחצים במחוזות השונים.

דוגמא נוספת ובולטת ל-'רוח התקנות' היא אפשרות דחיית הדיונים. תקנה 152(א) לתקנות הישנות קבעה בפשטות כי "בית המשפט רשאי לדחות את הדיון למועד, למקום ובתנאים שייראו לו, אם היה סבור כי למען הצדק מן הראוי לעשות כן". התקנות החדשות המתייחסות לדחייה מכילות שבעה סעיפים ארוכים ומסורבלים שלא נביאם בגלל אורכם. 'רוחן' בפשטות היא שאין שום סיבה מוצדקת לדחייה. על הנימוקים המקובלים כגון הסכמת בעלי הדין, עומס עבודה, מו"מ לפשרה, נאמר בפירוש כי אלו אינן סיבות לגיטימיות. אפילו על 'נסיבות אישיות' של עורך הדין נאמר שבית המשפט צריך לחפש פתרון 'סביר' אחר, לפני שיחליט על הדחייה.

התקנות החדשות המתייחסות לדחייה מכילות שבעה סעיפים ארוכים ומסורבלים שלא נביאם בגלל אורכם. 'רוחן' בפשטות היא שאין שום סיבה מוצדקת לדחייה.

הספר עצמו בנוי משמונה עשר פרקים העוסקים בכל ההליך האזרחי, החל מסמכויות השיפוט וכלה בערעור. בכל אלו הוא מפרט בקצרה את ההסדר החדש תוך כדי בדיקה אם ההסדר החדש שינה מההסדר הקודם. במידה ויש שינוי, השינוי מפורט ומוסבר. ההסברים מלווים בפסיקה עדכנית ובתיאור ברור. בגלל מבנה זה, הספר יכול להועיל גם למי שרוצה לדעת את הדין על פי התקנות הקיימות, עוד טרם כניסתן לתוקף של החדשות. למעשה, יש כאן מחקר מקיף בסדר הדין האזרחי עם דגש על התקנות החדשות, וניתן לומר שהמחבר עמד בכבוד באתגר שהציב לעצמו.

בשתי נקודות רצינו להעיר. ראשית, סדר הדין רחוק מלהיות שאלה טכנית גרידא. סדר הדין משקף למעשה מערכת ערכים סמוייה והוא בנוי בהתאם לה. סדר הדין הוא ההליך שבאמצעותו יכול אדם להגן ולממש את זכויותיו המהותיות. כך למשל, אחת מתכליות המשפט היא להגיע לחקר האמת. אולם תכליות אחרות מבקשות כי ההליך יהיה יעיל, קצר וסופי. תכלית אחרת רואה במשפט כלי ליישוב סכסוכים גרידא. מה קורה כאשר תכליות אלו מתנגשות זו בזו? האם תכלית היעילות באה על חשבון גילוי האמת ונכונות ההחלטה השיפוטית? מהי נקודת האיזון האופטימאלית בין תכליותיו השונות של סדר הדין? ברור שכל סדר דין משקף בפועל נקודת איזון התומכת בערכים ספציפיים. כך למשל, בנושא צמצום דחיות הדיונים, יש לבחון האם נקודת האיזון שבחרו התקנות היא אופטימלית או שמא התקנות "הלכו רחוק מדי" בהדגשת שיקולי היעילות.

דווקא השינוי הגדול הנוכחי היה צריך להביא לדיון מעמיק בערכים שבבסיסו, והדבר כמעט לא נעשה בספר שלפנינו. המחבר היה מודע לכך ולא עסק בכך בכוונת מכוון, אולם לדעתנו היה רצוי לדון בכך יותר.

שנית, נקודות טכניות. משום מה לא מופיע בספר נוסח מלא של התקנות החדשות. כמו כן, אין בו אינדקס מפורט של תוכן העניינים בסופו (אלפא-בית, כמקובל). הכללת אלו הייתה יכולה להועיל לקוראים המבקשים לבדוק נקודה משפטית מסוימת.

דווקא השינוי הגדול הנוכחי היה צריך להביא לדיון מעמיק בערכים שבבסיסו, והדבר כמעט לא נעשה בספר שלפנינו. המחבר היה מודע לכך ולא עסק בכך בכוונת מכוון.

המחבר ד"ר יעקב שקד הוא שופט בית המשפט השלום בת"א, ולו עבר ארוך בתחום המשפט כולל שנים רבות של ליטיגציה. גם בחיבור ספרים שלח ידו וזהו ספרו השלישי (קדמו לו "בית משפט לעניינים מקומיים הלכה ומעשה", וכן "פינוי מקרקעין הליכים והלכות"). כל זה במקביל למלאכת השיפוט שאיננה קלה כידוע.

אין צורך להמליץ על הספר. כל מי שיעסוק במשפט אזרחי אחרי שינוי התקנות יצטרך את כל העזרה שיוכל לקבל, והספר שלפנינו הוא בינתיים היחיד עוסק בתחום. וגם עוד טרם השינוי, מדובר בתוספת חשובה לעוסקים בסדר דין אזרחי.

הערות תתקבלנה בברכה - avi3333@gmail.com